

канд. пед. наук : 13.00.02 / А.І.Душний ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2006. – 20 с.

4. Зайцева А. В. Педагогічні умови творчої самореалізації майбутніх учителів музики в процесі виконавської діяльності . дис. канд. пед. наук: 13.00.02 / А. В.Зайцева ; Нац. пед. ун-т ім. М.Драгоманова. – К., 2007. – 278 с.
5. Ковалев А. И. Формирование творческой активности учителей музыки в процессе изучения дисциплин музыкально-исполнительского цикла: автореф. дисс... канд. пед. наук: 13.00.08 / А. И. Ковалев ; Белорус. гос. пед. ун-т им. М. Танка. – Минск, 2001. – 20 с.

УДК 378.041:7

Чорна Н.Б.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЕФЕКТИВНОЇ ПІДГОТОВКИ ДО ПРОФЕСІЙНОГО САМОРОЗВИТКУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МИСТЕЦЬКИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

У статті обґрунтовано педагогічні умови, які найбільш ефективно впливають на процес формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей.

Ключові слова: педагогічні умови, готовність до професійного саморозвитку, вчителі мистецьких спеціальностей.

В статье выделены и обоснованы педагогические условия, которые наиболее эффективно влияют на процесс формирования готовности к профессиональному саморазвитию будущих учителей искусства.

Ключевые слова: педагогические условия, готовность к профессиональному саморазвитию, учителя искусства.

In the article pedagogical conditions which most effectively influence the process of preparedness formation of the readiness to professional self-development of the future teachers of arts.

Keywords: pedagogical conditions, readiness to professional self-development, teachers of arts.

Сучасний стан українського суспільства визначається переломним характером та динамізмом, що призводить до трансформування не тільки економічних підвалин, але й системи вищої педагогічної освіти. У програмі ЮНЕСКО «Освіта для ХХІ століття» наголошується, що освіта у наш час не повинна закінчуватися отриманням диплому – вона має тривати протягом усього життя, забезпечуючи розширення і поглиблення світогляду людини. Відтак, стратегічною метою педагогічної освіти є забезпечення умов для фахового зростання майбутніх учителів, їх безперервного професійного саморозвитку впродовж життя, формування відповідних потреб [1, с.78].

Це повною мірою стосується майбутніх учителів мистецьких спеціальностей, які презентують освітню галузь «Мистецтво», професійна діяльність яких передбачає постійне особистісне та професійне зростання, накопичення досвіду та опанування новими технологіями, вдосконалення практичних умінь та навичок, творчої самореалізації тощо.

Аналіз наукових джерел засвідчує, що професійний саморозвиток майбутніх учителів знаходиться в полі зору багатьох сучасних вчених. Теоретичні аспекти означеного феномену знайшли своє відображення у працях Л.Зязюн, Б.Мастерова, Л.Мітіної, В.Маралова, В.Орлова, О.Пехоти, Г.Селевка, Р.Цокура, Г.Цукерман та ін. Питання щодо педагогічних умов підготовки майбутніх учителів до професійного саморозвитку досліджували О.Власова, Г.Бистрюкова, М.Костенко, Т.Стрільєвич, Т.Тихонова, Г.Топчій, О.Чудіна та ін. Науковці наголошують, що підготовка майбутніх учителів до професійного саморозвитку є досить складним процесом, результативність якого залежить від дотримання певних педагогічних умов. Адже, педагогічні умови - це педагогічні обставини, за яких залежить та відбувається цілісний продуктивний педагогічний процес професійної підготовки фахівців, що опосередковується активністю особистості чи групою людей [6, с.243]. Звідси, на думку О.Рудницької, виходить реальна можливість управління процесом навчання через організацію позитивних та нейтралізацію негативних педагогічних умов та факторів [7, с.94].

Проте, незважаючи на вагомі результати наукових пошуків, поза увагою вчених залишається дослідження педагогічних умов формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей, що значною мірою знижує ефективність професійної підготовки фахівців мистецько-педагогічної діяльності. З огляду на це, *метою статті* є визначення та теоретичне обґрунтування педагогічних умов підготовки до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей.

У контексті нашого дослідження педагогічні умови ми розуміємо як спеціально створені обставини, що забезпечують ефективну підготовку до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей. Створення цих умов полягає в організації навчально-пізнавальної діяльності, доборі методів та форм роботи зі студентами, націлених на їхню подальшу професійну діяльність.

На думку вчених, це може бути досягнуто шляхом реалізації низки тактичних цілей, серед яких: запровадження соціальних мотивацій актуалізації потреби в безперервному підвищенні професіоналізму майбутніх учителів, підвищення уваги до проблем персонального розвитку, передусім до тих змін, що відбуваються в процесі професійної діяльності [1, с.79]. К. Абульханова-Славська підкреслює «для того, щоб керувати процесом саморозвитку, необхідно вирішити двоєдине завдання - створювати відповідні умови повсякденної професійної діяльності та успішно формувати у людини відповідні потреби та мотиви» [8]. З урахуванням цього можна стверджувати, що важливою педагогічною умовою підготовки майбутніх учителів мистецьких спеціальностей є забезпечення мотиваційної готовності та потреби у професійному саморозвитку в мистецько-педагогічній діяльності.

Як свідчать дослідження психологів, мотивація пронизує всі сфери психічної діяльності суб'єкта (О.Леонтьєв, А.Маслоу, В.Моляко, В.Рибалка, С.Рубінштейн та ін.), тобто є одночасно джерелом активності особистості, її спрямованості та поведінки. Мотиваційний аспект є трижнем для формування та реалізації готовності до професійного саморозвитку, головним спонукальним чинником, що забезпечує спрямованість особистості до позитивних професійних перетворень (А.Маркова, В.Сластьонін, Д.Узнадзе та ін.). Сукупність мотивів, що визначають зміст, спрямованість і мету саморозвитку педагога, складають мотивацію професійного саморозвитку, що проявляється в стійкому позитивному ставленні до педагогічної професії та до власного професійного розвитку, у почутті відповідальності за якість та успішне здійснення професійної діяльності, у наявності високих цілей особистісного і професійного зростання.

Врахування мотиваційно-потребової сфери створює ситуацію успіху, яка є умовою розвитку інтересу до навчання, покращує якість навчання, сприяючи тим самим розвитку особистості майбутнього вчителя[2]. Потреби й мотиви навчальної діяльності суттєво впливають на активність студентів, їх ставлення до навчання і, зрештою, на результати навчання. Мотиви формуються у процесі навчання, залежать від його організації, методів і прийомів навчання, засобів і змісту навчального матеріалу.

Важливою умовою виховання у студентів мотивації навчальної діяльності є створення запропонованої М. Сметанським ситуації реальної зацікавленості особистості процесами і результатами своєї діяльності. Найважливішими компонентами такої ситуації виступають:

- 1) вимоги, що висувуються до об'єктів навчання;
- 2) пізнавальний інтерес;
- 3) усвідомлення студентами значущості навчальної діяльності для їх професійного становлення;
- 4) створення у процесі навчання умов для вияву ініціативи та самостійності, реалізації своїх можливостей;
- 5) відносини взаємної поваги, довір'я та доброзичливості між викладачами і студентами [5, с.110].

Для підвищення мотивації студентів до професійного саморозвитку важливо поєднувати групові та індивідуальні форми навчальної діяльності, співвідносити навчальний матеріал з майбутньою професійною діяльністю, моделювати ситуації, які вимагають підтримки або спонукання до діяльності та ін. Для забезпечення професійної мотивації навчання студентів велике значення має: ознайомлення їх з майбутньою професійною

діяльністю та її суспільною значущістю, з вимогами, які вона висуває до знань, умінь і якостей особистості фахівця; створення уявлень про професіонала з обраної спеціальності, усвідомлення ближніх (безпосередніх) і кінцевих (перспективних) цілей професійного навчання; складання позитивного «Образу-Я», адекватної професійної самооцінки студента; формування ціннісних орієнтацій, що пов'язані з професійною діяльністю; підтримання допитливості й «пізнавального» психологічного клімату в студентській академічній групі.

Дослідження сутності процесу професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей показало, що стан готовності характеризується, насамперед, потребою в професійному самовизначенні, творчій самореалізації, прагненні досягти високих результатів при виконанні професійної діяльності. Отже, ще однією умовою формування досліджуваної нами готовності є формування акмеологічної позиції студентів у процесі фахової мистецької підготовки.

Акмеологічний підхід у підготовці майбутнього вчителя націлює на необхідність формування акмеологічної позиції спеціаліста, що характеризується стійким прагненням до успіху, самореалізації творчого потенціалу в професійній діяльності. Поняття «акмеологія» (від грец. *akme*+*logos* - наука про досягнення вершин) тлумачиться як «професіоналізм», «розквіт», «зрілість», піднесення людини до вищого рівня у своєму розвитку. Акмеологія-галузь наукового знання, об'єктом вивчення якої є людина в динаміці самоактуалізації її творчого потенціалу, саморозвитку, самовдосконалення, самовизначення в різних життєвих сферах, в освіті, самостійній професійній діяльності, системі підвищення кваліфікації [8, с.77].

Професійний саморозвиток майбутнього вчителя на основі акмеологічного підходу має формуватись як гармонійне поєднання умінь і навичок, набутих під час підготовки до професійної діяльності, компетентності у справах майбутньої діяльності й акмеологічних інваріантів професіоналізму, що виступатимуть як спеціальні базові вміння.

Досягнення професіоналізму в акмеологічному розумінні пов'язано не тільки з досягненням професійної майстерності, а й з розвитком найважливіших особистісно-професійних якостей (цілеспрямованість, ініціативність, організованість, наполегливість, послідовність та ін.), інтелектуальних якостей, розкриттям творчого потенціалу особистості та її етичним удосконаленням. Тому становлення справжнього професіонала та його професіоналізму завжди пов'язано з особистісним та професійним саморозвитком.

Отже, формування акмеологічної позиції студентів у процесі мистецької підготовки може стати орієнтиром у забезпеченні якості безперервної освіти, оскільки формує високу мотивацію досягнень, прагнення до успіху, творчості, високих результатів, духовного розвитку і духовної зрілості особистості.

Умовою, що забезпечує динаміку формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей, можна вважати формування в студентів рефлексивного аналізу власних педагогічних проєктів, що трактується як здатність особистості до постійного аналізу й оцінки кожного кроку професійної діяльності.

Аналіз наукової літератури свідчить про те, що навчальна діяльність, побудована на принципах рефлексії, значною мірою відображає специфіку майбутньої професійної діяльності та її можливості у формуванні згаданої готовності. Оскільки рефлексивна компетентність – це важлива професійна якість особистості, що позитивно впливає на процеси індивідуально-професійного розвитку. Цю думку підтверджує В. Слободчиков, який зазначає, що оскільки найважливішою умовою, яка дозволяє людині стати суб'єктом саморозвитку є рефлексія, необхідно на кінцевому етапі професійно-педагогічної підготовки надати майбутньому спеціалісту можливість для реалізації та розвитку рефлексивних здібностей в процесі особистісного та професійного зростання [4].

Отже, рефлексія як одна із сторін внутрішньої активності особистості є необхідною умовою успішного здійснення проєктної діяльності студентів і важливою складовою її організації, завдяки активізації принципу саморозвитку майбутнього фахівця. Рефлексивний компонент проєктної діяльності студентів дозволяє контролювати результати своєї діяльності та рівень професійного саморозвитку, особистісних досягнень, сформованість таких якостей як креативність, ініціативність, впевненість у собі, здатність до самооцінки та

самоаналізу, прогнозування результатів діяльності, а також професійно-значущих знань, умінь та навичок.

Ще однією педагогічною умовою формування готовності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей до професійного саморозвитку ми визначаємо забезпечення готовності студентів до самостійної творчої діяльності.

Самостійність є найбільш істотною ознакою людини і як особистості, і як суб'єкта діяльності. За визначенням О.Рудницької, самостійність – одна з властивостей особистості, що знаходить своє вираження у здатності визначати мету власної діяльності, планувати та реалізувати її на основі набутих знань, умінь і навичок без сторонньої допомоги [7, с.158].

Підготовка майбутніх викладачів до самостійної діяльності є найважливішим завданням педагогічної освіти. Оволодівши досвідом самостійної діяльності, майбутній спеціаліст зможе постійно поглиблювати свої знання, вдосконалювати уміння і навички творчої діяльності не тільки у вищому закладі освіти, а й у подальшій професійній діяльності.

Окремі вчені підкреслюють творчу складову професійного саморозвитку. Так М. Костенко стверджує, що професійно-творчий саморозвиток майбутнього вчителя забезпечує подальшу творчу самореалізацію в професійній діяльності [2, с.50]. На думку В.Орлова, у творчості особистість досягає доступного їй рівня свободи, що є умовою подальшого самовдосконалення, в якому знімаються усі, викликані зовнішніми впливами, суперечності між потребами особистості та процесом її професійного розвитку. Тобто, вона сама визначає мету, напрями, способи досягнення вершин творчої та професійної діяльності, сама ставить перед собою завдання і сама шукає можливості для власного професійного становлення і розвитку [3, с.35]. О.Рудницька наголошує, що «наявність творчого елемента забезпечує взаємозв'язок педагогічних впливів і саморозвитку людини» [7, с.31]. Отже, зміст сучасної мистецької підготовки повинен бути зорієнтований на формування вчителя, готового до самостійної творчої діяльності.

Як результат педагогічного дослідження ми дійшли висновку, що педагогічними умовами ефективного формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей є: забезпечення мотиваційної готовності та потреби у професійному саморозвитку в мистецько-педагогічній діяльності, формування акмеологічної позиції студентів у процесі фахової мистецької підготовки, формування в студентів рефлексивного аналізу власних педагогічних проєктів, стимулювання прояву творчого потенціалу студентів у процесі самостійної педагогічної діяльності.

Перспективи подальших розвідок пов'язуємо з розробкою методики реалізації обґрунтованих педагогічних умов формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей та їх експериментальної перевірки.

Література

1. Біла книга національної освіти України / Акад. пед. наук України; за ред. В. Г. Кременя. – К., 2009. – 379с.
2. Краснощок І. Професійно-особистісний саморозвиток майбутнього вчителя як складова педагогічної освіти // Рідна школа. – 2007. - № 4. - С. 9-11.
3. Орлов В.Ф.Професійне становлення вчителів мистецьких дисциплін. – К.: Наукова думка, 2003. –236 с.
- 4.Педагогіка вищої школи: Навч. посіб. / З. Н. Курлянд, Р. І. Хмельюк, А. В. Семенова та ін.; За ред. З. Н. Курлянд. — 2-ге вид., перероб. і доп. — К.: Знання, 2005. — 399 с.
- 5.Педагогіка: Навч. посіб. // В.М. Галузяк, М.І.Сметанський, В.І.Шахов. – 2-е вид., випр. і доп. – Вінниця: „Книга – Вега”, 2003. – 416 с.
- 6.Словник-довідник з професійної педагогіки/ [ред.-упоряд. А. В. Семенова]. – Одеса: Пальміра, 2006.- 272 с.
7. Рудницька О.П. Педагогіка: загальна та мистецька: Навчальний посібник. - Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. – 360 с.
8. Шахов В.І. Базова педагогічна освіта майбутнього вчителя: загальнопедагогічний аспект / В.І.Шахов. – Вінниця, 2001. – 383с